

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 331.56/57(477)

СУЧАСНИЙ СТАН БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ ©

О.Ю. САМБОРСЬКА,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних
джерел енергії,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Зрушення, що відбулись на сучасному етапі в економіці України, призвели до суттєвих негативних змін на ринку праці, зокрема, до досить значних обсягів і рівня безробіття серед населення і, як наслідок, до неефективного використання робочої сили. При цьому слід визнати, що нинішній розвиток підприємництва, малого бізнесу та інші ринкові перетворення ще не в змозі на належному рівні вирішити проблеми забезпечення ефективності зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення і т. ін. Одним з негативних наслідків на ринку праці стало формування значного рівня вимушеної неповної зайнятості, що перетворилось на характерну тенденцію сучасного періоду функціонування економіки.

Довгострокове безробіття знижує рівень резервної заробітної плати робітників, після того, як вони знаходять роботу, через втрату кваліфікації, зниження рівня професіоналізму, тобто „заіржавлення” людського капіталу. Іншою небезпекою для безробітних, які не працюють довгий час, є їх повна непривабливість на ринку праці. Безробіття породжує серйозні морально-психологічні, соціальні і політичні проблеми, які буває надто важко виразити кількісно, формується занижена самооцінка здібностей і всіх особистих якостей, що негативно відбивається на моральному стані людини, шкодить його психічному і фізичному здоров'ю.

Досліджено сучасний стан безробіття в Україні, виокремленні основні напрямки подолання офіційного безробіття, методи залучення працездатного населення, які вигідні для держави.

Ключові слова: трудові ресурси, ринок праці, безробіття, зайнятість, трудова міграція, причини безробіття, напрями подолання безробіття.

Рис. 5. Літ. 11.

Постановка проблеми. Дослідження проблеми безробіття в Україні є досить актуальним на сьогоднішній день, оскільки створює проблеми як в соціальному, так і в економічному плані, а саме: скорочення купівельної спроможності населення, утрата платників податків для бюджету і персоналу для організацій.

© О.Ю. САМБОРСЬКА, 2017

Безробіття – це таке соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своєї робочої сили. Сьогодні за даними ООН близько 800 млн осіб, тобто кожен третій працездатний у світі не має роботи взагалі або має сезонний чи випадковий заробіток. Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття, і навпаки [7, с. 60].

Специфіка українського безробіття визначається також тим, що на відміну від країн із розвинутою економікою, з їх перевиробництвом товарів і обмеженістю ринку, в Україні немає непереборних перешкод для створення нових робочих місць для безробітних, адже ємність українського ринку для виробництва товарів і послуг далека від вичерпання [8, с. 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання регулювання зайнятості та безробіття знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Б. Данилишин [3], О. Іляницька [4], Г. Калетнік [6], Е. Кіреєва [6], В. Куценко [3], Г. Нестеренко [8], Д. Токарчук та інші. Проте, незважаючи на значний науковий доробок названих учених, проблема безробіття не в повній мірі висвітлена і потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сучасного стану безробіття в Україні, пошук шляхів подолання офіційного безробіття та методів залучення працездатного населення, які були б вигідними і для держави, і для кожного громадянина, які спонукали б громадянина перейти працювати з тіньового в реальний сектор економіки та сплачувати податки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причиною такого розповсюдженого явища, як безробіття, є неефективність використання робочої сили в минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за нормальну плату. Саме тому це явище є як економічною, так і соціальною проблемою. Особливої уваги потребують питання дотримання принципів гідної праці, гарантування соціального захисту, дотримання загальних прав людини в соціально-трудої сфері, упорядкування міжнародних міграційних потоків. З одного боку, безробіття вважається важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великою суспільною проблемою [2, с.111].

Сучасний стан ринку праці України характеризується такими ключовими проблемами: недостатній рівень реформування трудової сфери, що призводить до неефективної зайнятості і виявляється у концентрації робочої сили на збиткових підприємствах; значні масштаби недовикористання робочого часу зайнятих, низька ефективність праці і недостатній рівень її оплати; зниження частки працюючих у високотехнологічних і наукоємних видах діяльності; відсутність взаємозв'язку між трудовим вкладом і доходами працівників тощо.

Не менш важливими проблемами ринку праці нашої держави є: втрата трудових навичок кваліфікованих і висококваліфікованих кадрів внаслідок закриття, реструктуризації великих промислових підприємств, їх збитковості; перехід фахівців і спеціалістів у сферу неформальної зайнятості, тіньової економіки, міграція за кордон; погіршення якісних характеристик робочих місць, недостатнє введення в дію нових робочих місць, особливо для кваліфікованих кадрів, що збільшує обсяги та рівень безробіття, знижує продуктивність праці і конкурентоспроможність виробництва; невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили, незважаючи на ознаки стабілізації виробництва і поживлення інвестиційної активності; поряд з цим обсяги інвестицій у сферу виробництва є недостатніми для вирішення питань забезпечення безробітних сучасними робочими місцями; недостатньою є також державна підтримка підприємництва і малого бізнесу.

Державний вплив на ринок праці є одним із основних факторів його розвитку та становлення. На жаль, існує значна кількість недоліків у процесі реформування системи державного професійного навчання і освіти, неадекватність масштабів, структури і форм професійної підготовки і перепідготовки кадрів вимогам сучасного ринку праці в аспектах попиту на певні професії; недостатній розвиток системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації; слабка зацікавленість роботодавців у підвищенні кваліфікації працівників; складна ситуація щодо працевлаштування окремих соціально-демографічних груп населення (молоді, жінок, інвалідів, колишніх військовослужбовців та ін.); збереження селективного підходу при вирішенні питань вивільнення і найму на роботу залежно від статі, віку, стану здоров'я; недоліки системи дотримання норм трудового законодавства щодо режиму і охорони праці окремих груп працюючих.

Ще одним негативним аспектом ринку праці в Україні є диференціація регіональних ринків праці, наявність депресивних регіонів з особливо напруженою ситуацією на ринку праці, значно вищим за середній рівнем безробіття за одночасно обмеженої можливості щодо трудової міграції, що свідчить про недоліки державної системи регулювання цих аспектів зайнятості і безробіття.

За даними Державної служби статистики у I кварталі 2016 року в Україні рівень безробіття серед осіб працездатного віку (розрахований за методологією МОП) склав 10,3%. Загальна чисельність безробітних серед працездатного населення налічує майже 1,8 млн осіб, серед яких 63% – чоловіки. При цьому, майже 64% безробітних проживають у містах.

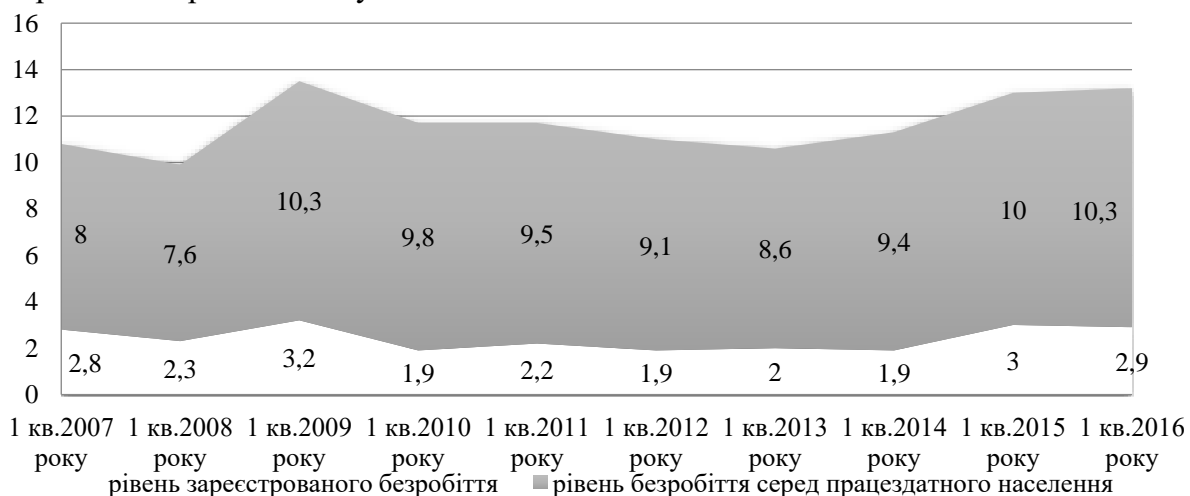

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття в Україні, %

Джерело: Державна служба статистики України

Найвищий рівень безробіття серед осіб працездатного віку, із зрозумілих причин, зафіксований у Луганській (17,6%) та Донецькій (15,2%) областях. Найменше потерпали від безробіття у Одеській області, де його рівень склав 6,7%.

Суттєвими є обсяги вимушеної неповної зайнятості. Кількість осіб, які знаходилися у відпустках без збереження заробітної плати за дев'ять місяців 2015 р. становила 58 тис. осіб, а кількість працюючих, переведених з економічних причин на неповний робочий день (тиждень) – 698,0 тис. осіб, або 8,6% середньооблікової кількості штатних працівників. Найбільш поширеною ця форма зайнятості була у

Дніпропетровській, Харківській, Полтавській, Сумській, Запорізькій, Донецькій та Луганській областях, де у скороченому режимі працювало від 10 до 20% кількості працівників. Серед працюючих у режимі скороченого робочого часу половину становили працівники підприємств промисловості, кожен третій – це працівник на транспорті та складському господарстві.

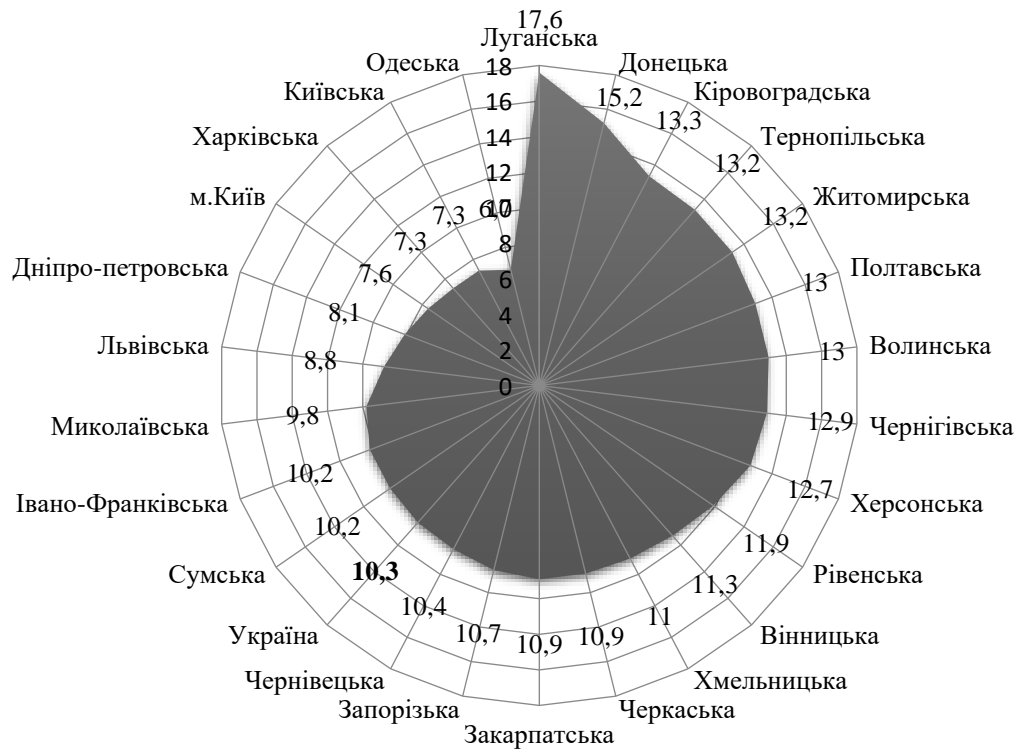

Рис.2. Рівень безробіття серед працездатного населення у розрізі регіонів України у I кварталі 2016 року

Джерело: Державна служба статистики України

Слід зазначити, що у I кварталі 2016 року рівень безробіття економічно активного населення в Україні залишався значно нижчим, ніж у Греції та Іспанії.

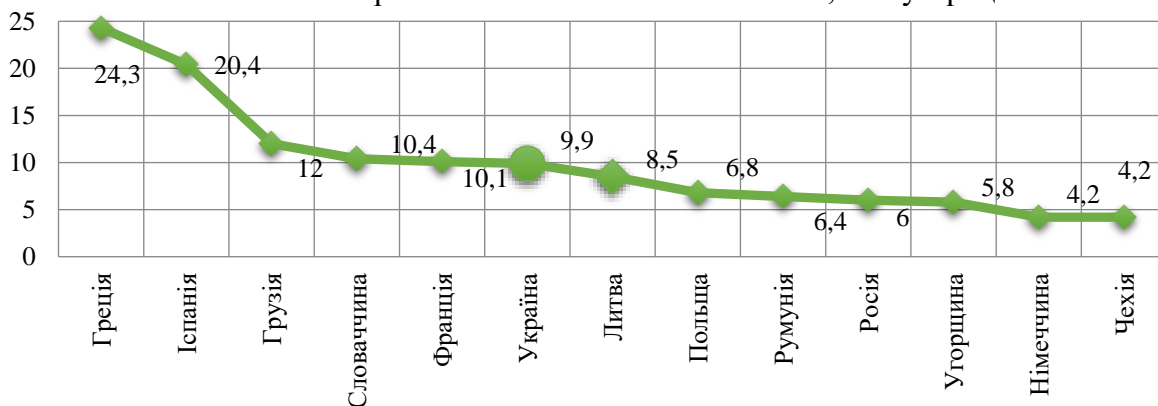

Рис. 3. Рівень безробіття економічно активного населення в Україні та окремих країнах світу у I кварталі 2016 року

Джерело: Державна служба статистики, Європейська статистика, офіційні сайти органів статистики зазначених країн

Зареєстроване безробіття в Україні у I кварталі 2016 р. зафіксовано на рівні 9,9%, що у 3,6 разу менше за рівень безробіття серед економічно активного населення працездатного віку.

У травні цього року рівень зареєстрованого безробіття дещо скоротився і склав 1,6%. На обліку у центрах зайнятості у травні перебували 416,4 тис. осіб, що на 53 тис. осіб менше, порівняно з минулорічним періодом. При цьому кількість вільних робочих місць (вакантних посад), яку могли запропонувати роботодавці, нараховувала 45,3 тисячі. Тобто, на одну вільну вакансію у травні 2016 року претендувало 9 осіб.

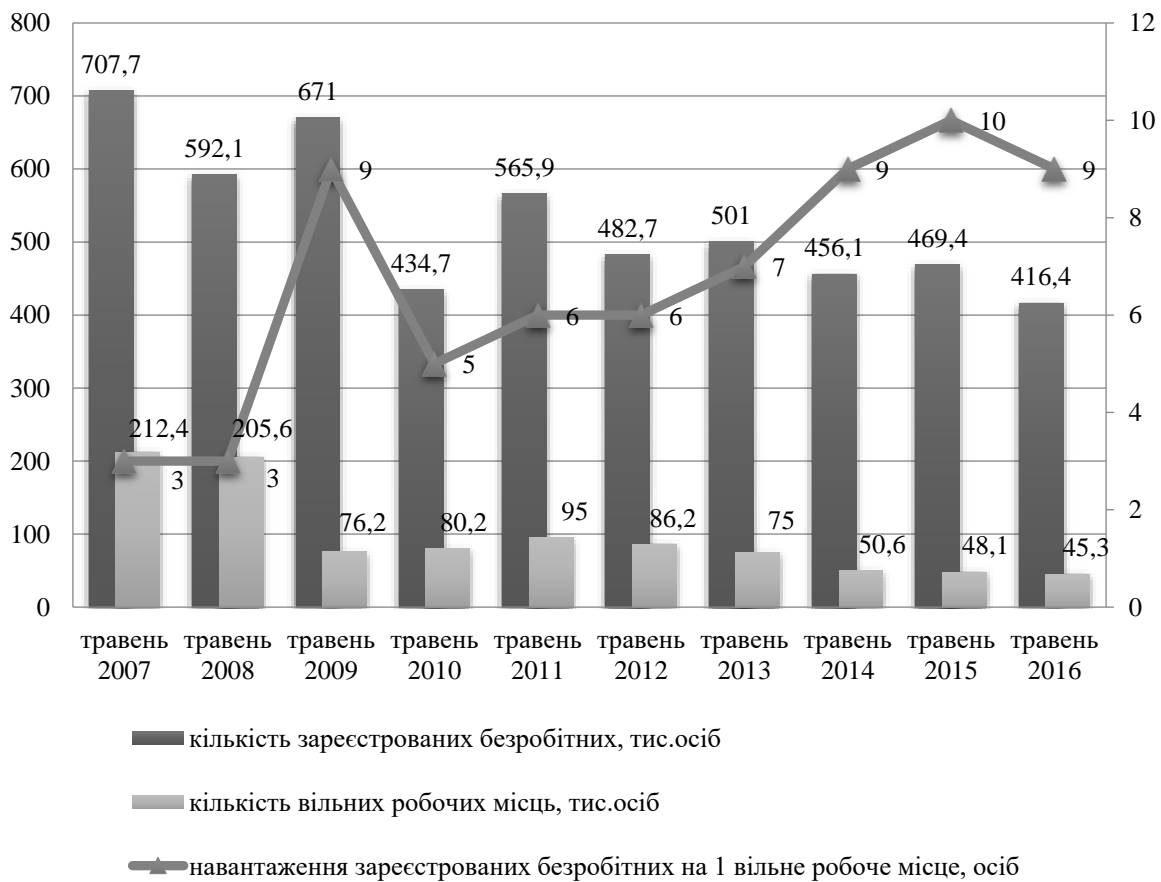

Рис.4. Динаміка попиту і пропозиції робочої сили в Україні
 Джерело: Державна служба статистики

Із загальної кількості безробітних, зареєстрованих у травні, 80%, або 333,2 тис. осіб отримували допомогу по безробіттю, яка становила у середньому 1498 гривень на особу на місяць. Орієнтовно загальна сума виплат допомоги безробітним склала у травні ц. р. 499 млн гривень, що на 52 млн грн, більше, ніж у травні 2015 року.

При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи близько 7 млн наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки. Не включаються до складу безробітних ні 2 млн селян, які живуть лише з присадибного господарства, ні ті, котрі працюють на “чверть ставки”, ані ті, хто має тимчасові підробітки [10].

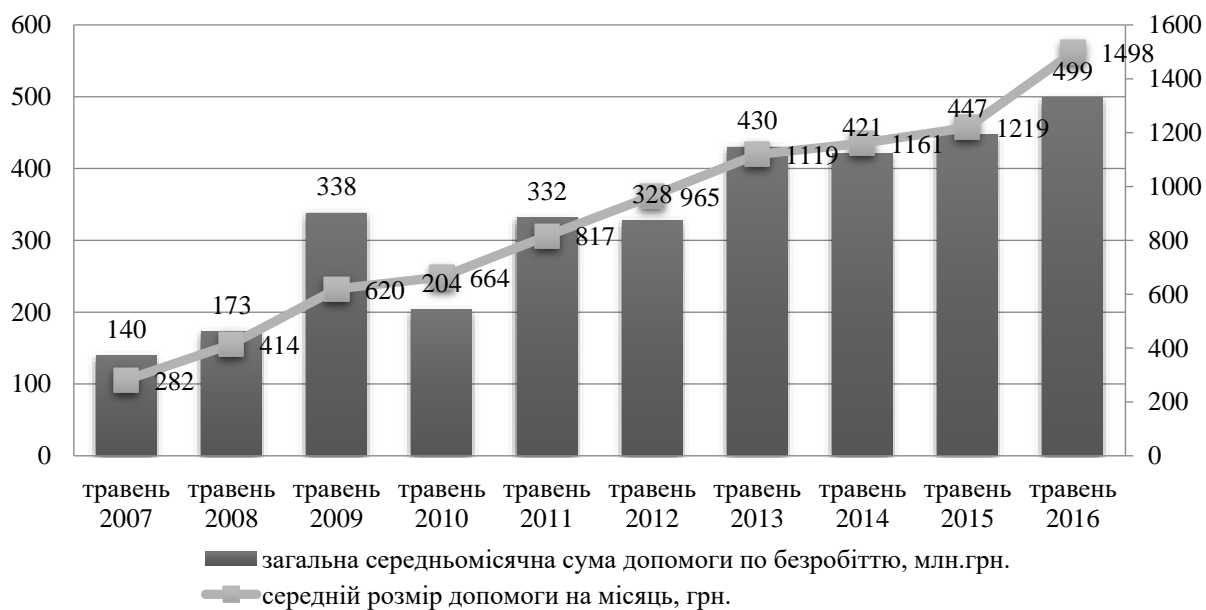

Рис.5. Динаміка середньомісячного розміру та сум допомоги по безробіттю в Україні

Джерело: Державна служба статистики

Висновки. На сьогоднішній день проблема безробіття вимагає розробки та реалізації соціальних гарантій як від держави, так і від регіональних органів влади.

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття в нашій країні можуть бути:

- надання податкових пільг для підприємств із високою часткою зайнятого населення;
- збільшення державного фінансування програм професійного навчання;
- збільшення державного фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітним;
- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце;
- відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності з реальним станом попиту на робочу силу;
- стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації та подальшого працевлаштування додаткової робочої сили;
- залучення приватного (як вітчизняного, так й іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття;
- заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці;
- безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес.

Отже, запровадження вище запропонованих заходів значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці, що сприятиме покращенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Василенко Н.Ф. Особливості становлення соціально орієнтованого ринку праці / Н.Ф. Василенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 11 (41). – С. 164-170.

2. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття / Л.І. Гальків // Економіка і регіони. – 2009. – С. 110-113.
3. Данилишин Б. Інтелектуальні ресурси в економічному зростанні: шляхи поліпшення їх використання / Б. Данилишин, В. Куценко // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 71-79.
4. Іляницька О.В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців / О.В. Іляницька // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8 (50). – С. 167-172.
5. Краузе О.І. Концепція змішаного регулювання зайнятості населення України / О.І. Краузе // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 10 (40). – С. 167-172.
6. Калетнік Г.М. Практична реалізація державної політики у сфері вищої освіти та положень нового закону "про вищу освіту" в концептуальних засадах підготовки фахівців на базі ннвк "всукраїнський науково-навчальний консорціум" / Г.М. Калетнік, І.В. Гунько, Е.А. Кіреєва // Всеукраїнський науково-виробничий журнал "Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики" – 2016. – № 10. – С. 3-7.
7. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни / О.М. Майсюра // Економіка та держава. – 2010. – № 8. – С. 60-61.
8. Нестеренко Г.О. Персонал: на засадах самоорганізації: Навчальний посібник.-К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – 350 с.
9. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства / Л.В. Транченко // Економіка та держава. – 2012. – № 4. – С. 12-13.
10. Основні показники ринку праці – статистична інформація. Ринок праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Vasylenko N.F. Osoblyvosti stanovlennia sotsialno oriietovanoho rynku pratsi / N.F. Vasylenko // Aktualni problemy ekonomiky. – 2004. – № 11 (41). – S. 164-170.
2. Halkiv L.I. Vtraty liudskoho kapitalu: chynnyk bezrobittia / L.I. Halkiv // Ekonomika i rehiony. – 2009. – S. 110-113.
3. Danylyshyn B. Intelektualni resursy v ekonomichnomu zrostanni: shliakhy polipshennia yikh vykorystannia / B. Danylyshyn, V. Kutsenko // Ekonomika Ukrainy. – 2006. – № 1. – S. 71-79.
4. Ilianytska O.V. Problemy bezrobittia i trudova mihratsiia ukraintsiv / O.V. Ilianytska // Aktualni problemy ekonomiky. – 2005. – № 8 (50). – S. 167-172.
5. Krauze O.I. Kontseptsiiia zmishanoho rehuliuвання zainiatosti naseleennia Ukrainy / O.I. Krauze // Aktualni problemy ekonomiky. – 2004. – № 10 (40). – S. 167-172.
6. Kaletnik H.M. Praktychna realizatsiia derzhavnoi polityky u sferi vyshchoi osvity ta polozhen novoho zakonu "pro vyshchu osvitu" v kontseptualnykh zasadakh pidhotovky fakhivtsiv na bazi nnvk "vseukrainskyi naukovo-navchalnyi konsortsium" / H.M. Kaletnik, I.V. Hunko, E.A. Kirieieva // Vseukrainskyi naukovo-vyrobnychi zhurnal "Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky" – 2016. – № 10. – S. 3-7.
7. Maisiura O.M. Bezrobittia ta naslidky yoho vplyvu na ekonomiku krainy / O.M. Maisiura // Ekonomika ta derzhava. – 2010. – № 8. – S. 60-61.
8. Nesterenko H.O. Personal: na zasadakh samoorganizatsii: Navchalnyi posibnyk.-K.: Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2010. – 350 s.

9. Tranchenko L.V. Bezrobittia yak sotsialna problema rynkovoho suspilstva / L.V. Tranchenko // Ekonomika ta derzhava. – 2012. – № 4. – S. 12-13.

10. Osnovni pokaznyky rynku pratsi – statystychna informatsiia. Rynok pratsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua.

11. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.ukrstat.gov.ua.

**ANNOTATION
CURRENT STATE OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE AND THE WAYS TO
OVERCOME IT**

*SAMBORSKY Oksana,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department
of Administrative Management and
Alternative Energy Sources,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The shift that occurred at this stage in Ukraine's economy led to a significant negative change in the labor market, in particular, to high level of unemployment among the population and, consequently, inefficient use of labor. However, it should be recognized that development of small business and other market reforms still unable to solve the problem at the appropriate level to ensure the effectiveness of employment, jobs creation, improved quality of life etc. One of the negative effects on the labor market was the formation of significant levels of involuntary part-time employment, which became a characteristic trend of the present-day period of the economy.

Long-term unemployment reduces the level of reserve wages of workers, through loss of skills, lower level of professionalism even if they found work. Another hazard for the unemployed, not working for a long time, is that many of them become unattractive on the labour market. Unemployment creates a serious moral-psychological, social, and political problems. They form low self-appraisal of all abilities and personal qualities that negatively affect the moral character of a person is harmful to his physical and mental health.

Key words: labour resources, labour market, unemployment, employment, labour migration, causes of unemployment, the directions of overcoming of unemployment.

Fig. 5. Lit. 11.

**АННОТАЦИЯ
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ БЕЗРАБОТИЦЫ В УКРАИНЕ И СПОСОБЫ
ЕЁ ПРЕОДОЛЕНИЯ**

*САМБОРСКАЯ Оксана Юрьевна,
кандидат экономических наук, доцент
кафедры административного менеджмента
и альтернативных источников энергии,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

Сдвиги, которые состоялись на современном этапе в экономике Украины, привели к существенным негативным изменениям на рынке труда, в частности, к довольно значительным объёмам и уровню безработицы среди населения и, как

следствие, к неэффективному использованию рабочей силы. При этом следует признать, что нынешнее развитие предпринимательства, малого бизнеса и другие рыночные преобразования ещё не в состоянии на должном уровне решить проблемы обеспечения эффективности занятости населения, создания новых рабочих мест, повышения качества жизни населения и т. д. Одним из негативных последствий на рынке труда стало формирование значительного уровня вынужденной неполной занятости, которая превратилась в характерную тенденцию современного периода функционирования экономики.

Долгосрочная безработица снижает уровень резервной заработной платы работников, после того, как они находят работу, из-за потери квалификации, снижения уровня профессионализма, то есть происходит „заржавливание” человеческого капитала. Другой опасностью для безработных, не работающих длительное время, является их полная непривлекательность на рынке труда. Безработица порождает серьёзные морально-психологические, социальные и политические проблемы, которые бывает очень трудно выразить количественно, формируется заниженная самооценка способностей и всех личностных качеств, что отрицательно отражается на моральном состоянии человека, вредит его психическому и физическому здоровью.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, рынок труда, безработица, занятость, трудовая миграция, причины безработицы, направления преодоления безработицы.

Рис. 5. Лит. 11.

Інформація про автора

САМБОРСЬКА Оксана Юрївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет (21000, м. Вінниця, вул. Пирогова, 3, e - mail: POU555@mail.ru).

SAMBORSKY Oksana – Candidate of economic Sciences, Associate Professor of the Department of Administrative Management and Alternative Energy Sources, Vinnytsia National Agrarian University (21000, Vinnitsa, Pirogova Str., 3, e - mail: POU555@mail.ru).

САМБОРСКАЯ Оксана Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (21000, г. Винница, ул. Пирогова, 3, e - mail: POU555@mail.ru).

